

การพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร*

Development of a Cultural Capital Model to Promote Community Economy in Mukdahan Province

¹ปุนิกา หงษ์อุดร, นิสานาจ โสภภาพล และ จุฑามาต ชมผา

¹Punika Hong-udon, Nisanart Sopapol and Chuthamas Chompha

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: bi_tong_oon@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนาเพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มตัวอย่างการศึกษาสภาพทุนทางวัฒนธรรมคือ ประชาชน 390 คน โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ ใช้แบบสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลปัญหา ความต้องการคือ ผู้นำด้านวัฒนธรรมชุมชน 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้การสัมภาษณ์ 2) การพัฒนารูปแบบฯ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 21 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้ประเด็นสนทนากลุ่ม และการทดลองใช้รูปแบบกลุ่มเป้าหมาย 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบทดสอบความรู้และแบบสอบถาม ความพึงพอใจ 3) การประเมินรูปแบบ กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้เชี่ยวชาญ 17 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ชุมชนสามารถแปลงเป็นทุนเศรษฐกิจได้ 2) การพัฒนารูปแบบฯ ประกอบด้วย 2.1) หลักการดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่น สร้างสรรค์ สร้างองค์ความรู้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทจังหวัดด้วย PICK Mukdahan 2.2) วัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ พัฒนาศักยภาพชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ การติดตามประเมินผลเพื่อการพัฒนา 2.3) การดำเนินการ ได้แก่ การรวบรวมองค์ความรู้ การพัฒนาศักยภาพชุมชนส่งเสริมการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการจากทุนทางวัฒนธรรม ส่งเสริมทุกภาคส่วนสนับสนุน ประเมินผลร่วมกับชุมชน 2.4) เงื่อนไขความสำเร็จจากปัจจัยภายใน ความเชื่อมั่น ศรัทธา ภาคภูมิใจ มีปราชญ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างในชุมชน รวบรวมองค์ความรู้สืบทอดอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรของหน่วยงาน ปัจจัยภายนอก แผนพัฒนาจังหวัด ฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด การพัฒนาศักยภาพชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการจำหน่ายสินค้า บริการ และการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรม 3) ผลการประเมินรูปแบบมีความเหมาะสม มีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; ทุนทางวัฒนธรรม; เศรษฐกิจชุมชน; จังหวัดมุกดาหาร; การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research employed a Research and Development (R&D) design that comprised three main objectives: 1) to examine the general conditions of community cultural capital, using a stratified random sample of 390 community members with questionnaires as the main instrument, while 15 community cultural leaders, purposively selected, were interviewed to identify problems and needs; 2) to develop the cultural model through data obtained from 21 experts, purposively selected, using focus group discussions, as well as trial implementation with 30 target participants, also purposively selected, using a knowledge test and a satisfaction questionnaire; 3) to evaluate the model with 17 specialists, selected using purposive random sampling. The research instruments included questionnaires, interviews, and tests. Data analysis was conducted using percentages, means, standard deviations, and content analysis.

The research findings revealed that 1) Community cultural capital can be categorized into two types, tangible and intangible cultural capital, which can be transformed into economic capital, 2) The development of the model consisted of four components: 2.1) Principles, which emphasized developing cultural capital through community participation in conservation, dissemination, intergenerational learning, creativity, and knowledge creation to support sustainable development within the provincial context through PICK Mukdahan; 2.2) Objectives, which focused on gathering knowledge, enhancing community capacity, developing products and services, and conducting monitoring and evaluation for continuous development; 2.3) Implementation, which involved collecting knowledge, building community capacity to transfer cultural heritage to younger generations, developing products and services from cultural capital, promoting support from all sectors, and conducting joint evaluations with the community; and 2.4) Conditions for success, including internal factors such as confidence, faith, pride, having local sages or cultural groups as role models, systematic knowledge transmission, community participation, and the creation of products and services derived from cultural capital, as well as access to institutional resources. External factors included provincial development plans, cultural capital databases, community capacity-building initiatives, product and service distribution networks, and cultural capital promotion, and 3) The evaluation results indicated that the model was of propriety, utility, and feasibility at a high level.

Keywords: Model Development; Cultural Capital; Community Economy; Mukdahan Province; Community Participation

บทนำ

ประเทศไทย มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ อันเป็นภาพสะท้อนถึงคุณค่าและความหมายในวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคมนั้นๆ ที่มีการถ่ายทอดกันมาโดยอ้อมมีทั้งคงไว้ ปรับเปลี่ยน แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามการปฏิบัติที่หลากหลายจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เข้ามาสู่สังคม (Chansrilamai, 2021)

แนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นหนึ่งในแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มุ่งเน้นการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการโดยการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นไทยควบคู่กับการยกระดับความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศอันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมไทยให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยใช้ทุนทางสังคมและทุนทางปัญญาในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม (Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council, 2021) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ได้เพิ่มบทบาทของวัฒนธรรมด้วยหลักการ “10 สร้าง” 1) สร้าง “วัฒนธรรมท่องเที่ยว” 2) สร้าง “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” และกฎหมายอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในตลาดโลก ยกสถานะอาชีพศิลปินให้คนไทยเป็นทรัพย์สินทางปัญญา 3) สร้าง “ทุนมนุษย์” ที่มีคุณธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะวิชาชีพและการตลาดด้วยการศึกษา 4) สร้าง “อุตสาหกรรมแพทย์ทางเลือก” 5) สร้าง “ศิลปะเกษตร” เชื่อมโยงสินค้าเกษตร นวัตกรรม ศิลปะ และการตลาด เพิ่มมูลค่าแบบก้าวกระโดด 6) สร้าง “อุตสาหกรรมคอนเทนต์และข้อมูล” เสริมความแข็งแกร่ง soft power ใช้จุดเด่นความเป็นไทยด้วยกลยุทธ์ “เร็วกว่า สร้างสรรค์กว่า มีข้อมูลมากกว่า” 7) สร้าง “พหุปัญญา” บูรณาการวิทยาศาสตร์ ปัญญาประดิษฐ์ ศิลปะและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน รองรับการผลิตมูลค่าเพิ่ม 8) สร้าง “ความร่วมมือ” ทุกภาคส่วน 9) สร้าง “ภูมิคุ้มกันทางสังคม” เน้นรู้ทันดิจิทัล เข้าถึงนวัตกรรม วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร และ 10) สร้าง “พื้นที่สร้างสรรค์และระบบนิเวศทางวัฒนธรรม” (Ministry of Culture, 2023)

จังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน ทำให้จังหวัดมุกดาหารเป็นจุดเชื่อมโยงการค้าและวัฒนธรรมที่สำคัญกับประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตามแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor : EWEC) และพื้นที่ยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ.2566-2570 คือ เมืองการค้าทันสมัย เกษตรคุณภาพสูง ท่องเที่ยวชายโขง เชื่อมโยงสู่สากล ด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านการค้า การลงทุนเพื่อเชื่อมโยงสู่สากล การยกระดับมาตรฐานการเกษตรและต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง การพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นฐาน การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเสริมสร้างความมั่นคงชายแดน (Mukdahan Provincial Office, 2023) มีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลุ่มแม่น้ำโขง กลุ่มชาติพันธุ์ 8 ชนเผ่า ได้แก่ ไทยอีสาน ผู้ไทย ไทยบรู(ข้า) ไทยกระโซ่ ไทยกะเลิง ไทยแสก ไทยย้อ และไทยกุลา หัตถกรรม ที่ผ่านมามจังหวัดมุกดาหารได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดโดยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น และภาคประชาสังคมในพื้นที่ มีการกำหนดกิจกรรมประเพณี เทศกาลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวครอบคลุมทั้ง 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอนิคมน้ำอ้อย อำเภอดอนตาล อำเภอดงหลวง อำเภอคำชะอี อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอหนองสูง ปี พ.ศ.2564 ได้ผลักดันและส่งเสริมให้ Soft Power เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ คือ การท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง จังหวัดมุกดาหารได้นำทุนทางวัฒนธรรมมากระตุ้นเศรษฐกิจโดยการจัดงานเทศกาลประเพณีของจังหวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนในระยะสั้น ได้แก่ การบวงสรวงพญานาค จุดเทียนขึ้นบุญบูชาพระใหญ่โดยการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ต่อเนื่องมาถึงปี 2567 ปัญหาที่พบจากการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมในระยะสั้นคือ ชุมชนต้องดำเนินการต่อตามศักยภาพตนเอง ส่งผลให้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ค่อยลดบทบาทและสูญหายไปตาม

กาลเวลา สาเหตุจากยังไม่มีรูปแบบการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจที่ชัดเจน และจากการวิเคราะห์สาเหตุร่วมกับชุมชน พบว่า ชุมชนยังขาดความเข้าใจ ขาดการรวบรวมองค์ความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และขาดองค์ความรู้การพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าวและการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังไม่พบการวิจัยการพัฒนา รูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนา รูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับภาครัฐ ท้องถิ่นและภาคประชาสังคมเพื่อเป็น แนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหารต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นงานวิจัยและพัฒนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี ดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร (Research : R1) เป็นการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์ผู้นำทางวัฒนธรรมในพื้นที่ การทบทวนเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโดยการสำรวจตัวอย่างโดยใช้ตาราง สำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (Krejcie & Morgan, 1970) จำนวน 390 คน จากนั้นสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิและสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ขอบเขตเนื้อหาได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร การหาค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.05 ขึ้นไป ค่าคะแนนความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 0.7 ขึ้นไป การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ 1) เป็นผู้นำสภาวัฒนธรรมในชุมชน 5 คน 2) เป็นผู้นำชุมชนด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม และพรสงฆ์ 5 คน 3) เป็นผู้นำชุมชน 5 คน โดยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร เป็นการพัฒนา (Development: D1) โดยการออกแบบและพัฒนา และการวิจัย (Research: R2) เป็นการทดลองใช้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยร่างรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ.2566-2570 ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ในระยะที่ 1 มาดำเนินการสร้างรูปแบบ ฯ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบ ฯ ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Macmillan, 1971) โดยการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถด้านวัฒนธรรม ศาสนา ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการ ด้านการท่องเที่ยว ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร และนักวิชาการ เพื่อวิพากษ์รูปแบบ ฯ ผลการวิพากษ์รูปแบบ ฯ ที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ 1) เป้าหมายของรูปแบบต้องนำไปสู่การส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์ เผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ นำไปสู่การเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้และการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม 2) การอภิปรายการดำเนินงานของรูปแบบ การรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม การส่งเสริมองค์ความรู้และแนวทางส่งเสริมอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จึงได้ปรับเป็นการรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนาศักยภาพชุมชนและส่งเสริมเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนเอกลักษณ์และบริการที่เชื่อมโยงบริบทพื้นที่และตามมาตรฐานของจังหวัด และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยการสนับสนุน ติดตามประเมินผลเพื่อการพัฒนา ร่วมกับชุมชน และ 3) ความสอดคล้องการพัฒนารูปแบบ ฯ กับแผนพัฒนาจังหวัดกรณีทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เกี่ยวข้องกับระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณี พิธีกรรม ของชุมชน สรุปความสอดคล้องได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สามารถเปลี่ยนให้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในรูปของวัตถุประสงค์และแปลงไปสู่ทุนทางเศรษฐกิจโดยนำมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจจึงต้องมีความเชื่อมโยงกับประเด็นเป้าหมายการพัฒนา คือ การท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาของจังหวัดมุกดาหารเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ ฯ ที่พัฒนาขึ้นโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร ด้วยหลัก 4 สร้าง 1) สร้างองค์ความรู้ 2) สร้างพลังการมีส่วนร่วม 3) สร้างการเรียนรู้สานต่อส่งต่อ และ 4) สร้างสรรค์ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมและใช้กรณีตัวอย่างความสำเร็จในการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน ท้องถิ่นที่มีการนำมาส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและยังไม่ได้นำมาส่งเสริม ร่วมกันระดมความคิดการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ เผยแพร่และพัฒนาต่อยอดวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม กลุ่มเป้าหมาย 30 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง คือ ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ผลิต/ผู้จำหน่ายสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการนำความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอหว้านใหญ่ โดยมีเกณฑ์ 1) เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรม 2) เป็นชุมชนในพื้นที่เศรษฐกิจ หรือเขตเศรษฐกิจพิเศษ 3) เป็นชุมชนที่มีการนำทุนทางวัฒนธรรมมาดำเนินการสร้างอาชีพและรายได้ 4) เป็นชุมชนที่ต้องการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่เข้าถึงคุณค่า สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และเผยแพร่ 5) เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่หรือเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหารในประเด็นการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยวิธีการการระดมความคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการบรรยาย วิทยากรกระบวนการด้านการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยที่มีประสบการณ์และทักษะจากมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอีสาน วิทยากรแลกเปลี่ยนประสบการณ์คือ ตัวแทนชุมชนและนักวิชาการที่ทำงานร่วมกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมกรณีอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

และผ้าครามจังหวัดสกลนคร และวิทยากรบรรยายแผนพัฒนาจังหวัดและแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชน คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม 2 ชุด คือแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบผลก่อนและหลังของกลุ่มตัวอย่าง (T-test dependent) แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจต่อการอบรมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมฯ เป็นการพัฒนา (Development: D2) นำผลการพัฒนา มาประเมินและปรับปรุง 3 ด้านคือ ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน จากการเลือกแบบเจาะจง ตามคุณสมบัติความสามารถตรงกับการประเมินรูปแบบ ฯ ดังนี้ 1) จบการศึกษาระดับปริญญาเอก 2) มีความรู้และประสบการณ์ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านการตลาด ด้านบริหารจัดการและการท่องเที่ยว ด้านการวิจัยและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการพัฒนารูปแบบ 3) มีผลงานทางวิชาการ มีผลงานเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง จากนั้นดำเนินการรวบรวมผลการประเมิน ปรับปรุงรูปแบบ และคืนผลการวิจัยให้กับชุมชน หน่วยงานภาคีจังหวัดมุกดาหารเพื่อนำสู่การใช้ประโยชน์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ใช้ข้อคำถามทั้งหมด 19 ข้อ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วน 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติและการแปลผล ดังนี้ ช่วงคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึงอยู่ในระดับมากที่สุด, ช่วงค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึงอยู่ในระดับมาก, ช่วงค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึงอยู่ในระดับปานกลาง, ช่วงค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึงอยู่ในระดับน้อย และช่วงค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึงอยู่ในระดับน้อยที่สุด แบบสอบถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์ส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปเป็นรูปแบบที่ปรับปรุงแล้ว

ผลการวิจัย

เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลวิจัยเชิงคุณภาพจากการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร 11 ข้อ จากตัวอย่าง 390 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร 11 ข้อ

สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ชุมชนสามารถกำหนดราคาและมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจกับพ่อค้าคนกลางได้	4.95	.232	มากที่สุด
2. มีการนำวัสดุเหลือใช้ หรือใช้แล้ว มาพัฒนาอาชีพและสร้างประโยชน์	4.86	.426	มากที่สุด
3. มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายใต้ทุนทางวัฒนธรรม และสามารถพึ่งตนเองได้	4.77	.516	มากที่สุด
4. มีการนำทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมาประกอบอาชีพ	4.75	.490	มากที่สุด
5. ด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน สามารถสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน	4.71	.542	มากที่สุด

สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
6. การนำเอาภูมิปัญญาในด้านต่างๆมาพัฒนาเป็นสินค้าและบริการ และต่อยอดทางการตลาด	4.58	.585	มากที่สุด
7. มีรายได้จากสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนและสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้	4.56	.629	มากที่สุด
8. ชุมชนมีความหลากหลายทางอาชีพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่ต้องออกไปประกอบอาชีพภายนอกชุมชน	4.55	.647	มากที่สุด
9. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพให้เกิดความยั่งยืน	4.46	.639	มาก
10.เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน ได้เป็นผู้ประสานงานและคอย ช่วยเหลือในการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดหาและใช้วัสดุอุปกรณ์ให้ชุมชน	4.30	.699	มาก
11.เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้เป็นผู้ประสานงานในการจัดหา วัสดุอุปกรณ์เพื่อช่วยในการส่งเสริมอาชีพและการ แปรรูปผลิตผลให้กับชุมชน	4.26	.669	มาก
ผลการประเมินภาพรวม	4.61	.552	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ชุมชนมีการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในปัจจุบันโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = .552) แสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับฐานรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ชุมชนสามารถกำหนดราคาและมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจกับพ่อค้าคนกลางได้จากการผลิตและจำหน่ายชิ้นหมากเบ็งและพานบายศรี ซึ่งเป็นเครื่องสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และใช้ในประเพณี พิธีกรรม เช่นการสักการะพญานาคที่มีการจัดทำขึ้นตามขนาดและลักษณะของพญานาค ใช้วัสดุที่หาได้จากธรรมชาติได้แก่ ก้านมะพร้าว/ตอกไม้ไผ่ ใบตอง ดอกไม้ที่ชุมชนปลูกเองและรับซื้อจากเกษตรกรชุมชนข้างเคียงซึ่งเป็นการเกื้อกูลกันระหว่างชุมชน และซื้อจากตลาดในบางช่วง องค์ประกอบเพิ่มเติมเช่น รูป เทียน ดอกไม้ และความสำเร็จที่ต้องการให้เกิดกับผู้มาสักการะ ทำให้คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ยังสามารถประกอบอาชีพได้มากกว่าทำเกษตรกรรมโดยการค้าขายรับจ้างรายวัน-รายเดือนในจังหวัดได้จากการนำทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและใช้ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ด้านการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสินค้าและบริการที่มีตลาดรองรับ มีอาชีพที่หลากหลายสามารถสร้างรายได้ทำให้คนในชุมชนไปทำงานนอกชุมชนน้อยลง สอดคล้องกับค่าเฉลี่ยรองลงมาดังตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มี 2 ประเภท คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ศาสนสถาน และพิพิธภัณฑ์ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จิตสำนึก คุณค่า ค่านิยม ภาษา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การนำทุนทางวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนมาจาก (1) แนวคิดการให้คุณค่า ความเชื่อและศรัทธา การสืบทอดแก่นแท้ของวัฒนธรรมทำให้คนในชุมชนภาคภูมิใจ (2) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมในมิติที่กว้างและเชื่อมโยงกับรากฐานเมืองสามธรรม (3) การใช้พลังทางสังคมคือ บวร(บ้าน วัด รัฐ/ไม่ใช้รัฐ) เพื่อขับเคลื่อนวัฒนธรรมทางจิตวิญญาณของชุมชนให้เป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ยกกระดับให้เป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของจังหวัด การส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมที่ผ่านมาเกิดขึ้นในบางพื้นที่โดยทางจังหวัดส่งเสริมผ่านเทศกาล ประเพณีของจังหวัดภายใต้ประเด็นการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการส่งเสริมระยะสั้น 3) สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการนำทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนคือ ภายในชุมชนได้แก่ ความเชื่อ ศรัทธา ความภูมิใจ ความสามารถของชุมชนในการจัดการ การรับรู้และเข้าใจนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทาง

วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายชุมชนสนับสนุนการผลิต การบริโภค การสืบทอดวัฒนธรรม ภายนอกชุมชนได้แก่ การสนับสนุนนโยบายและงบประมาณจากภาครัฐ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และ ประชาสังคม การสื่อสารข้อมูลเชิงรุกและการพัฒนาศักยภาพการใช้ทุนทางวัฒนธรรมส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 4) สภาพปัญหาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (1) ขาดการรวบรวม ข้อมูลและองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นและอำเภอ (2) ขาดองค์ความรู้ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม (3) ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา (4) ขาดระบบและการจัดการ ที่เอื้อต่อการสืบทอด สาเหตุจากบุคคลผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดลดจำนวนลงในปัจจุบัน ขาดผู้สืบทอดต่อและมีผู้สื บทอดต่อจำนวนน้อย รูปแบบวิธีการสืบทอด การนำคุณค่ามาพัฒนาให้เกิดมูลค่า (5) บทบาทและการสนับสนุน จากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม 5) ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาได้แก่ การรวบรวมข้อมูล และองค์ความรู้ การพัฒนาศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ การส่งเสริม การอนุรักษ์ เผยแพร่ และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจ ชุมชน

2. ผลการพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร พบ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ คือ ดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่น สร้างสรรค์ สร้างองค์ความรู้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใน บริบทจังหวัดด้วย PICK Mukdahan

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา อนุรักษ์ เผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม

องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการของรูปแบบ มี 4 ขั้นตอน 1) การรวบรวมองค์ความรู้ทุนทาง วัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผน 2) การพัฒนาศักยภาพชุมชนและส่งเสริมเรียนรู้ วัฒนธรรมเพื่อการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการจากทุนทางวัฒนธรรมที่เป็น เอกลักษณ์ตามบริบทท้องถิ่นและตามมาตรฐานของจังหวัด 4) ส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สนับสนุน ติดตามประเมินผลเพื่อการพัฒนา ร่วมกับชุมชนโดยในแต่ละขั้นตอนจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ (1) ปัจจัยภายในชุมชน ความเชื่อมั่น ศรัทธา ภาคภูมิใจ มีปราชญ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างในชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้และสืบทอดอย่างเป็นระบบ การมี ส่วนร่วม มีผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรม การเข้าถึงทรัพยากรการสนับสนุนของหน่วยงาน (2) ปัจจัยภายนอก สอดคล้องกับประเด็นเป้าหมายและแผนพัฒนาจังหวัด มีฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด การพัฒนาศักยภาพชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการจำหน่ายสินค้า บริการ และการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรม จังหวัด

ผลการทดลองใช้รูปแบบฯ พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลอง 30 คน มีระดับความรู้การพัฒนาทุน ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง

ระดับความรู้ ความเข้าใจ	ระดับคะแนน (ร้อยละ)	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง	
		จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับความรู้มาก	ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไป (16-20 ข้อ)	17	55.67	29	96.67
ระดับความรู้ปานกลาง	ได้คะแนนร้อยละ 50-79 ขึ้นไป (10-15 ข้อ)	11	36.67	1	3.33
ระดับความรู้ต่ำ	ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 (น้อยกว่า 10 ข้อ)	2	6.66	0	0.00
สรุปเปรียบเทียบผล		Max = 19, Min = 7 $\bar{X}$ = 14.73, S.D. = 2.982		Max = 20, Min = 15 $\bar{X}$ = 18.57, S.D. = 1.431	

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการทดลองใช้รูปแบบโดยการอบรม กลุ่มทดลอง 30 คน พบว่ามีความพึงพอใจต่อการอบรมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 4.68) ดังตารางที่ 3

รายการประเมินความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านได้หลักการหรือแนวคิดสำคัญในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน	4.54	.674	ดีมาก
2. ท่านได้รับข้อมูลด้านนโยบายของจังหวัดในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน	4.32	.722	ดี
3. ท่านได้รับความรู้จากประสบการณ์การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากกรณีตัวอย่างที่วิทยากรนำมาบรรยาย	4.61	.586	ดีมาก
4. ท่านได้รับทราบข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของท่าน	4.32	.756	ดี
5. ท่านได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4.32	.789	ดี
6. องค์กรความรู้ที่วิทยากรนำมาบรรยาย และสนับสนุนกระบวนการกลุ่มย่อย	4.59	.547	ดีมาก
7. ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ	4.76	.435	ดีมาก
8. ความเหมาะสมของรูปแบบ กระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ	4.68	.471	ดีมาก
9. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ	4.49	.637	ดี
10. ความพึงพอใจในภาพรวมต่อการนำความรู้ไปพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของท่าน	4.73	.501	ดีมาก
รวม	4.53	.468	ดีมาก

3. ผลการประเมินรูปแบบฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน ดังตารางที่ 4 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบฯ ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบฯ ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1. หลักการ	4.53	.514	มากที่สุด	4.29	.470	มาก	4.59	.507	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์	4.74	.488	มากที่สุด	4.55	.633	มากที่สุด	4.88	.322	มากที่สุด
3. การดำเนินการ	4.66	.526	มากที่สุด	4.50	.617	มากที่สุด	4.88	.352	มากที่สุด
4. เงื่อนไขความสำเร็จ	4.67	.500	มากที่สุด	4.37	.660	มาก	4.78	.443	มากที่สุด
รวม	4.65	.507	มากที่สุด	4.42	.595	มาก	4.78	.406	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ผลการประเมิน โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.507) ความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.595) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = 0.406)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ เป็นตัวอย่างของพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมซึ่งหล่อหลอมจากความหลากหลายของชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ และการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นโดยที่มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ที่ชัดเจน สามารถนำไปต่อยอดเป็นจุดขายและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่คือ การดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายในพื้นที่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากการสร้างพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่นหรือข้ามรุ่น เกิดเป็นการต่อยอดอย่างสร้างสรรค์คุณค่าสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทจังหวัดมุกดาหารด้วยแนวทาง PICK Mukdahan ประกอบด้วยสร้างพลังการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคี (P: Participation) สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่น (I: Intergenerational Learning) สร้างสรรค์คุณค่า เพิ่มมูลค่าที่นำมาใช้ได้จริง (C: Creativity) และสร้างองค์ความรู้จากบริบทของท้องถิ่น (K: Knowledge Creation) การดำเนินการของรูปแบบมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การรวบรวมองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อใช้ในการวางแผน 2) การพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเพื่อการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่สะท้อนเอกลักษณ์ตามบริบทท้องถิ่นและตามมาตรฐานของจังหวัด และ 4) ส่งเสริมภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการสนับสนุน ติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาร่วมกับชุมชนโดยในแต่ละขั้นตอนจะประกอบด้วยวัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัด เงื่อนไขความสำเร็จมาจากปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ความเชื่อมั่น ศรัทธา ภาคภูมิใจ มีปราชญ์ชุมชนหรือกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นแบบอย่างในชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้และสืบทอดอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรม และชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม และปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ความสอดคล้องกับประเด็นเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาจังหวัด มีฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด การสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการจำหน่ายสินค้า บริการ และการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด ดังแผนภาพ

Figure 1: PICK Mukdahan Model

อภิปรายผลการวิจัย

พัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร PICK Mukdahan ประกอบด้วย สร้างพลังการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคี (P) สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่น (I) สร้างสรรค์คุณค่า เพิ่มมูลค่าที่นำมาใช้ได้จริง (C) และ สร้างองค์ความรู้จากบริบทของท้องถิ่น (K) จังหวัดมุกดาหาร อภิปรายผลได้ ดังนี้

1) การดำเนินการของรูปแบบ สามารถสร้างความตระหนักรู้และส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนภายหลังการทดลองใช้รูปแบบแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตรงกับผลการวิจัยของ Kanchanakul (2017) ที่พบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่อิงทุนวัฒนธรรมจำเป็นต้องการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมคิดร่วมทำ

2) ข้อเสนอแนะการดำเนินการของรูปแบบของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการให้จัดกิจกรรมต่อเนื่องปีละ 2 ครั้ง และการสร้างฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมนำไปจัดทำแผน/โครงการสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้และความตื่นตัวของชุมชนที่ต้องการมีบทบาทเชิงรุกในการสืบต่อและพัฒนาตรงกับผลการวิจัยของ Leepanyaporn (2020) พบว่าแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากทุกภาคส่วนในชุมชนและการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Koson (2018) สรุปแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ที่คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการในชุมชน วางแผน ดำเนินการ ประเมินโครงการ รับผิดชอบต่อชุมชน

3) ผลการประเมินรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพบว่า มีความเหมาะสมเนื่องจากคำนึงถึงจริยธรรม การเคารพสิทธิของอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในระดับมากที่สุด มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริงตามบริบทพื้นที่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้รูปแบบในระดับมากที่สุด เนื่องจากรูปแบบฯ ในการวิจัยนี้พัฒนามาจากการสังเคราะห์สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโดยนำ

ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสำรวจ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการทบทวนเอกสารแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ 4 องค์ประกอบมาจัดทำเป็น(ร่าง)รูปแบบฯ ซึ่งผ่านการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยเทคนิคเดลฟาย 21 คน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขและนำไปทดลองรูปแบบโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการทำให้ได้รูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบด้านหลักการได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและประโยชน์ในระดับมากที่สุดแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับบริบทชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งยังเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกมิติ ซึ่งสนับสนุนแนวคิดที่เสนอว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรตั้งอยู่บนฐานทุนวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางหลักการที่ยืดหยุ่นแต่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ มีความชัดเจนครอบคลุมมิติของทุนวัฒนธรรมในทุกด้านและสามารถสะท้อนผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนได้อย่างครบถ้วน ตรงกับแนวทางของ Setkit (2020) ที่เน้นว่าการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนการกำหนดเป้าหมายชัดเจนที่ครอบคลุมทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในชุมชน 3) การดำเนินการของรูปแบบ ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและมีประโยชน์ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของการขับเคลื่อนผ่านฉันทามติ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และการกำหนดพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นการเชื่อมโยงคุณค่าและมูลค่าของทุนวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ National Science and Technology Development Agency (2020) ที่ส่งเสริมการใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการท้องถิ่น และ4) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขภายในและภายนอกชุมชน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ การแบ่งปันผลประโยชน์ และงบประมาณที่เพียงพอสอดคล้องกับ Thorsaengravee (2015) ที่เสนอว่าความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจำเป็นต้องมีปัจจัยสนับสนุนจากหลายด้าน ทั้งด้านทรัพยากรมนุษย์ สถาบัน และนโยบายในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่ารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับสูงสุด โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหลักการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทุนวัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สรุป

จากการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มีทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยชุมชนให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ และประเพณี ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและช่วยเสริมสร้างความรักความสามัคคี ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถพัฒนาและแปลงเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการทางเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าและเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมมารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมฯ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ และเงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จ ด้วย PICK Mukdahan ที่มุ่งดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่น สร้างสรรค์ สร้างองค์ความรู้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทจังหวัดมุกดาหาร โดยแนวทางดังกล่าวให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมเข้ากับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับประเด็นการเสริมพลังทางสังคมตามแผนยุทธชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติซึ่งมีเป้าหมายให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้นด้วยแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง มุ่งสู่เป้าหมายหลักที่ 3 สังคมแห่งโอกาสและความเป็น

ธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และสอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขงในแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่ารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ และเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ.2566-2570 ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมด้วยการเสริมสร้างพลังทางสังคม ที่มุ่งให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้นและต่อเนื่องโดยเฉพาะชุมชนในการเป็นเจ้าของการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก ดังนั้นสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดมุกดาหาร ควรนำรูปแบบฯ เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่นำไปขับเคลื่อนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยคำนึงถึงบริบทของทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาและต่อยอดทุนวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยการนำ PICK Mukdahan ไปทดลองใช้ในชุมชนแต่ละอำเภอในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

References

- Bamrungchat, P. (2018). Utilizing Cultural Capital in Developing Community Products and Tourism. *Journal of Community Development and Quality of Life*, 6(1), 101-113.
- Boonprakong, J. (2020). Problems and Approaches to the Inheritance of Local Wisdom in Northern Thailand. *Journal of Cultural Studies*, 3(1), 15-30.
- Chansrilamai, A. (2021). The Tradition of Invention and Cultural Resource Management in the Buriram Volcano Festival, Mueang District, Buriram Province. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 19(1), 21-36.
- Kanchanakul, A. (2017). *Local Community Development Through Cultural Capital*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha SaraKham
- Koson, C. (2018). *Management of Cultural Capital of Northern Thai Tribe*. (Doctoral Dissertation). Rangsit University. Pathum Thani.
- Kulchitakorn, M. (2019). A Model for Adding Value to Local Products Through Cultural Capital in Sisaket Province. *Journal of Community Development*, 2(1), 58-76.
- Leepanyaporn, N. (2020). *The Study of Lao Khrang Ethnic Cultural Capital in the Dimension of Cultural Tourism to Raise the Economy of Ban Thung Si Long Community, Don Tum District, Nakhon Pathom*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.

- Ministry of Culture. (2023). *10 Principles for Promoting Culture and Creativity*. Retrieved January 6, 2025, from <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/67291>
- Mukdahan Provincial Office. (2023). *Mukdahan Provincial Development Plan, 2023-2027*. Mukdahan: Mukdahan Provincial Office.
- National Science and Technology Development Agency. (2020). *BCG Economy Model*. Retrieved May 5, 2025, from https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/what-is-bcg-economy-model
- Office of the National Higher Education, Science, Research and Innovation Policy Council. (2025). *Creative Economy: Advancing Thailand's Economy Globally*. Retrieved May 5, 2025, from <https://www.nxpo.or.th/th>
- Promsopa, T. (2021). The Use of Ethnic Cultural Capital in Community Economic Development in Loei Province. *Journal of Research and Development, Loei Rajabhat University*, 18(63), 11-23.
- Setkij, W. (2020). Sustainable Community Development in the Context of National Development. *Burapha Journal of Political Economy*, 8(1), 81-106.
- Thorsaengravee, T. (2015). Strategies for Community Economic Development Based on Grassroots Cultural Economy in the Eastern Region of Pathum Thani Province. *Journal of Research and Development, Srinakharinwirot University (Humanities and Social Sciences)*, 4(8), 39-52.